

Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2018. Szerk. Kiszl Péter, Csík Tibor. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet. 2018. 357–362.

OPEN ACCESS FOLYÓIRAT PUBLIKÁLÁSA INGYENES ESZKÖZZEL AZ EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEMEN

GARAMVÖLGYI LÁSZLÓ

ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Informatikai és Fejlesztési Osztály,
osztályvezető-helyettes

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

A nyílt hozzáférés napjainkban kulcsfogalommá vált a tudományos publikálás területén. Megfelelő közzétételi eszköz alkalmazásával open access tartalmaink a nemzetközi keresőszolgáltatások látókörébe is bekerülnek, és publikációink rövid idő alatt a tudományos világ online vérkeringésének részévé válnak.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen az Egyetemi Könyvtár teszt jelleggel 2015 végén tette elérhetővé a nyílt forráskódú szoftverre épülő folyóirat-menedzsment rendszerét, amely kifejezetten az ilyen folyóiratok publikálását támogatja. Az eltelt idő alatt számos változáson átesett szoftver átlátható felülettel, rugalmas folyamatkezeléssel, automatikus DOI-azonosító kiosztással büszkélkedhet. Intézményünk minden egyetemi folyóirat-szerkesztőségnek javasolja a rendszer használatát, melyet jelenleg is több Bölcsészettudományi Karhoz köthető folyóirat alkalmaz.

Az Open Journal System

Biztos sokaknak ismerős ez a szoftvernév, akik publikáltak már szabad hozzáférésű online folyóiratban. Ha a kifejezést vizsgáljuk, az egyik és talán legfontosabb kulcsszó az open, tehát nyílt. Napjainkban fontos kifejezés a tudományos publikálásban, hiszen a szabadon (nyíltan) hozzáférhető tartalmak segítségével a tudományos eredmények rövid idő alatt a tudományos vérkeringés részévé válnak. De pontosan mit takar ez a kifejezés a szoftver nevében? Mit tud ez a rendszer? Milyen előnyökkel jár a használata? Igyekszem megválaszolni.

Ha nagyon röviden szeretném meghatározni, mire alkalmas az Open Journal System (OJS), annyit mondanék, hogy online folyóiratok publikálására, de természetesen a szoftver valódi értéke a részletekben rejlik, amely annak is köszönhető, hogy meglehetősen hosszú múlttal büszkélkedhet. Az első verzió megjelenésének ideje pontosan nem ismert, azonban a széles körben elterjedt és mai napig sok helyen használt 2-es verzió 2005-ben vált elérhetővé a „Public Knowledge Project”-nek köszönhetően. Ez a kezdeményezés a British Columbiái Egyetemen kezdte meg működését 1998-ban, majd később csatlakozott hozzá a Stanford Egyetem és a Simon Fraser Egyetemi Könyvtár,

illetve együttműködnek további fejlesztési partnerekkel is. Fő céljuk, hogy nyílt hozzáférésű szoftvereket fejlesszenek a minőségi tudományos online publikálás elősegítése érdekében.¹ Ebből következően az „Open” kifejezés elsősorban arra utal, hogy a szoftver szabadon használható és csak másodlagosan arra, hogy az itt publikált folyóiratok szabadon hozzáférhetőek lennének, ugyanis ez nem feltétel a szoftver használatakor.

A szoftver különlegessége, hogy nemcsak magát a publikálást valósítja meg – hiszen erre különböző CMS-ek is alkalmasak lennének – hanem a teljes folyamatot menedzseli a kézirat benyújtásától kezdve. Tehát az OJS egyfajta folyamatmenedzsment és publikáló rendszer, amelyet kifejezetten online folyóiratokhoz fejlesztettek ki.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen az Egyetemi Könyvtárban 2015-ben kezdtük el tesztelni. Ekkor még a korábban is említett 2-es főverzió volt elérhető, amely bár folyamatosan frissült, nem tudta leplezni tíz éves korát. Felhasználói felülete nem aknáztta ki a mai webes lehetőségeket, használata, funkcionálitása napjaink kényelmesnek tekintett rendszerei mellett áttekinthetetlennek és logikátlannak tűnt, így nem vezettük be. 2016 szeptemberében elérhetővé vált a 3-as főverzió, amely nagy változást hozott a rendszer életébe. A felülete teljes mértékben megújult, sokkal átláthatóbb és logikusabb felépítésű adminisztrációs felülete alkalmazkodott a kor igényeihez, így megkezdtuk a rendszer bevezetését, melyben nagy segítséget jelentett, hogy az ELTE Bölcsészettudományi Kar Spanyol Nyelvi és Irodalmi Tanszéke jelezte számunkra, hogy használná ezt a rendszert *Lejana* címen megjelenő, nagy múltra visszatekintő folyóiratuk publikálására, így tényleges közzétételi céllal kezdtük meg a friss rendszer feltérképezését és használatba vételét. A rendszer számos nyelven elérhető, többek között spanyolul és angolul is, így nyelvi akadálya nem volt annak, hogy egy spanyol nyelven megjelenő, de időnként angol nyelvű publikációkat is tartalmazó folyóirat legyen az első folyóirat a rendszerben, amelynek egy nagyon fontos tulajdonsága, hogy egyetlen telepített példány számos folyóirat kiszolgálására alkalmas.

Amikor egy folyóirat használatba akarja venni az OJS-t, először is azt kell eldöntenie a szerkesztőségnek, hogy csak publikáló rendszerként szeretné használni, vagy ahogy korábban említettem, a teljes folyamat-menedzsment támogatásra igényt tart. Mindkét felhasználási módra lehetőség van, így azok a szerkesztőségek is használhatják, akik csak egy modern közzétételi felületet szeretnének, de a szerkesztés folyamatának irányítását hagyományos eszközökkel oldanák meg, például hagyományos e-mailes levelezés útján.

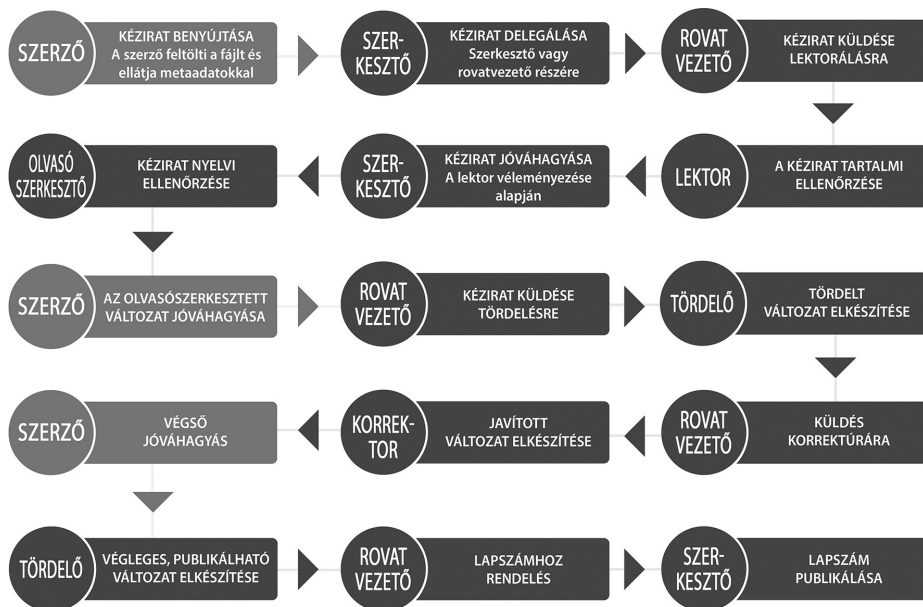
Amennyiben a teljes folyamatmenedzsment mellett dönt a szerkesztőség, akkor pontos folyamatábrát kell készíteni arról, hogy a kézirat a beérkezésétől kezdve, milyen utat tesz meg a végső publikálásig, majd ezt a folyamatot az OJS-ben konfigurálni kell. Természetesen alapértelmezetten is definiált egy publikálási folyamat a rendszerben, melytől nem szükséges eltérni, amennyiben az adott szerkesztőségnek ez megfelelő.

Alapértelmezett szerepkörök:

- szerző,
- szerkesztő/főszerkesztő,

- rovatvezető,
- lektor,
- olvasószerkesztő,
- tördelő,
- korrektor.

Ahogy az 1. ábrán is látszik, sokszereplős publikálás megvalósítására (is) alkalmas a rendszer, azonban sokkal kisebb szerkesztőségek esetén ez a folyamat leegyszerűsíthető. Fontosnak tartom kiemelni, hogy az ábrán látható folyamatnak a menedzselését teszi lehetővé, az egyes tevékenységek megvalósítást nem minden esetben, így például tördelő szoftvert nem tartalmaz. A menedzselés elsősorban a szereplők közötti kommunikáció irányításában teljesebb ki, illetve a benyújtott kézirat állapotának folyamatos nyilvántartásában. Ennek köszönhetően bármelyik szereplő is lép be a szoftver adminisztrációs felületére, azonnal láthatja, hogy van-e várakozó feladat a számára, ahol az ő beavatkozására van szükség a továbblépéshez, legyen szó akár lektorról vagy szerzőről, de természetesen beállítható az is, hogy a szükséges feladatokról e-mail értesítést is kapjanak az érintettek.

1. ábra: Egy normál publikálási folyamat az OJS-ben

Kéziratok benyújtása a nyilvános felületen lehetséges, ahol a szerző kiválaszthatja, melyik rovatba szánja cikkét, illetve egy online űrlap segítségével kötelező pontonként jóváhagynia, hogy kézírata megfelel-e a szerkesztőség által meghatározott különböző formai és tartalmi követelményeknek. Ezt követően a folyóirat szerkesztője értesítést kap az új

kézirat érkezéséről és eldöntheti, hogy befogadja-e vagy visszautasítja. Elfogadás után kezdődik meg a kézirat valódi életútja a rendszerben, melyben az egyik legfontosabb állomás a peer review, tehát a tudományos lektorálás, amely az egyik olyan tevékenység az OJS-ben, amely túlmutat a kommunikáció egyszerű segítésén.

A lektor a szerkesztőség által összeállított különböző elektronikus űrlapok segítségével – amelyek akár rovatonként eltérhetők is lehetnek – tud visszajelezni az egyes publikációkról. A rendszer támogatja a nyitott, a vak és a kettős vak lektorálási folyamatot is, illetve segítve a külsős lektorok munkáját, az egy kattintásos hozzáférést is lehetővé teszi, tehát a lektoroknak nem szükséges regisztráció és bejelentkezés véleményük beküldéséhez.

Amikor egy kézirat a teljes szerkesztési folyamat végére ér, el kell készíteni a végleges publikálási formátumot, amely többféle is lehet. Legelterjedtebb a PDF fájl, de lehetőség van gyakorlatilag bármilyen formátumban (pl. HTML) közzétenni a publikációkat és az esetlegesen hozzá tartozó egyéb fájlokat, akár hang és videofájlokat is.

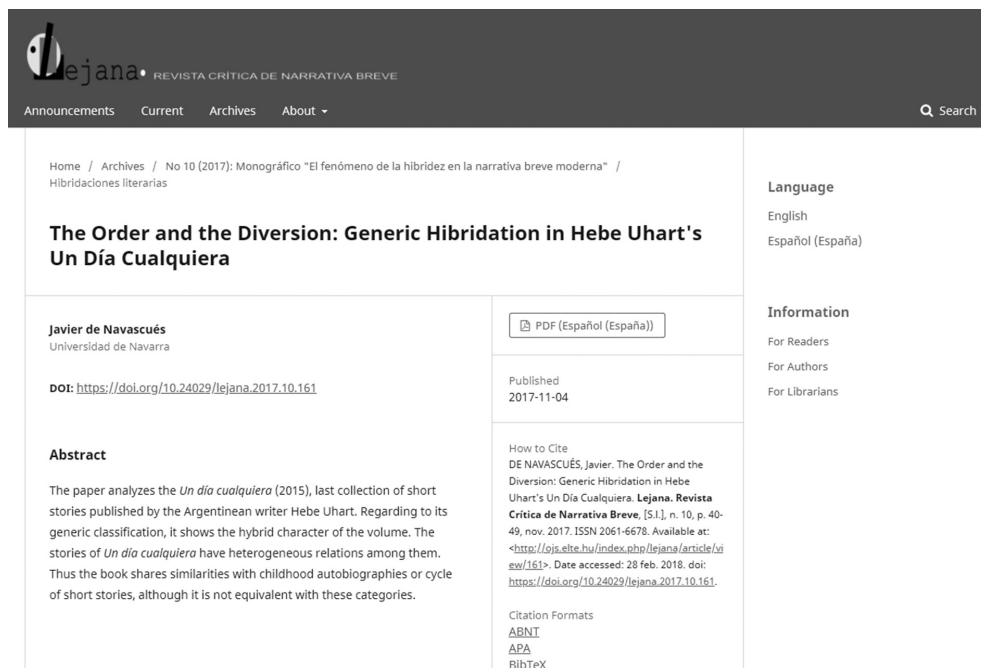
Az utolsó lépés az adott publikáció hozzárendelése az egyik folyóiratszámhoz, ugyanis nem kötelező a soron következő számban megjelentetni az véglegesnek (közzelhetőnek) megjelölt írásokat. Egy időben több jövőbeli szám is menedzselhető és szabadon mozgathatók a publikációk az egyes számok között, amíg azok véglegesen nem kerülnek közzétételre a nyilvános felületen.

A szoftver kifejezetten folyóiratokra szabott előnyei olvasói szempontból

A többnyelvűség használata

A rendszer 21 nyelven érhető el. Sajnos, alapértelmezetten nincs magyar nyelvi támogatás, azonban a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ jóvoltából rendelkezésre áll a nem hivatalos magyar nyelvi modul. Az egyes nyelvek támogatása nem csak azt jelenti, hogy az adminisztrációs felület különböző nyelveken elérhető. A rendszer lehetőséget kínál minden egyes kéziratnál a cím, az absztrakt, a kulcsszavak több nyelven történő rögzítésére és természetesen a véglegesen publikált tartalom is feltölthető akár több nyelven is. A publikus felületen a felhasználó (olvasó) egy alapértelmezett nyelvet választhat ki magának az adott folyóiratnál támogatott nyelvek közül, és azon a nyelven láthatja a tartalmak címeit és absztraktjait, ha azok minden támogatott nyelven fel lettek töltve. Amennyiben a teljes szövegű publikáció már csak egy eltérő nyelven érhető el, akkor a rendszer jelzi az olvasó számára, hogy azt már nem tudja a kiválasztott nyelven elolvasni.

DOI azonosítók kezelése

The screenshot shows the Lejana journal website. The header includes the journal logo and name, navigation links (Announcements, Current, Archives, About), and a search bar. The main content area displays the article title, author information, and a DOI link. A sidebar on the right contains language options (English, Español) and information links (For Readers, For Authors, For Librarians). The article abstract is visible, discussing the hybrid character of the volume.

2. ábra: DOI azonosító és idézési formátumok az ELTE OJS rendszerében

Fontos, hogy az egyes publikációk hosszú távon visszakereshetők maradjanak egy nem változó útvonalon. Ezt a célt szolgálja a digital object identifier (DOI) azonosító (2. ábra), amely egy nemzetközileg egységes URL-t generál minden egyes cikkhez, amely független a publikáló felület saját URL címétől. Ez lehetővé teszi, hogy esetleges változó szolgáltatási felületnél – amely akár URL változással is járhat – a publikáció DOI URL-je ne változzon. Leegyszerűsítve úgy működik, hogy a DOI azonosítóhoz hozzá van rendelve, hogy az adott publikáció milyen valós URL-en érhető el, és amennyiben ez változik, akkor az módosítható, így ugyanaz a DOI URL már az új, valós helyre fogja irányítani az olvasót. Az azonosítók nemzetközi nyilvántartását több ügynökség végzi. Az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár szerződött partnere a CrossRef ügynökségnek, így közvetlenül tudjuk velük intézni a DOI azonosítók bejegyeztetését, melyben nagy segítséget nyújt az OJS is, hiszen automatikusan képes azonosítókat generálni, így folyóirat-szerkesztőségi szempontból nincs is vele teendő. Az egyes lapszámok publikálásakor a Könyvtár munkatársai exportálják az azonosítókat, és elküldik az ügynökségnek, melyek néhány órán belül működőképes URL-ekké válnak. DOI-t nemcsak egy egyes publikációk, hanem a lapszámok is kaphatnak. Az azonosítók darabonkénti költségét jelenleg az Egyetemi Könyvtár és Levéltár átvállalja.

Idézési formátumok

Ahogy a fenti ábrán is látszik, számos idézési formátumot támogat az OJS, amely az adott publikáció mellett azonnal elérhető, kimásolható, sőt egyes formátumok esetén letölthető speciális fájlformátumban (pl. RIS).

Testre szabható nyilvános felület

Az OJS felülete folyóiratunként testre szabható – bizonyos keretek között –, így, ha egy folyóiratnak nyomtatásban kialakult arculata van, az tükrözhető az rendszer felületén is különböző grafikai elemek elhelyezésével, színek módosításával.

Szakirodalmi adatbázisok vonatkozó szabványainak való megfelelés

Az Open Journal System számos exportálási lehetőséggel bír, illetve aratható is szakirodalmi adatbázisok által, ezáltal támogatva az egyes publikációk mielőbbi tudományos vérkeringésbe kerülését. Első helyen említeném meg a DOAJ (Directory of Open Access Journals) támogatottságot, amely a nyílt hozzáférésű folyóiratok címtára, napjainkban 123 ország, 11 220 folyóirata, közel 3 millió cikkét tartja nyilván.² A DOAJ számos partner-adatbázissal rendelkezik, ahol tartalma szintén kereshető, így az OJS-ben publikált tartalmak rövid idő alatt, számos nemzetközi keresőben is megjelenhetnek a találati listákban.

Az Egyetemi Könyvtár és Levéltár által üzemeltetett folyóirat-menedzsment rendszer az ojs.elte.hu címen érhető el, és nyitva áll az ELTE bármely szervezeti egysége által kiadott folyóirat előtt. Egyéni elbírálás alapján ELTE kötődésű, de nem közvetlenül egyetemi egység által kiadott folyóiratokat is módunkban áll felvenni a rendszerbe.

Jegyzetek

1. PKP: Public Knowledge Project: history. Forrás: <https://pkp.sfu.ca/about/history> [2018. február 26.]
2. DOAJ. Forrás: <https://doaj.org> [2018. február 26.]

Garamvölgyi László pályafutását 2009-ben a Kaposvári Egyetem könyvtárában kezdte, 2011-ben az Országos Széchényi Könyvtárban folytatta, majd 2015-ben került az ELTE Egyetemi Könyvtár kötelékébe. Mindegyik munkahelyén informatikai – elsősorban online – szolgáltatások fejlesztésével foglalkozott.